

8. Шимко В.Т. Архитектурно-дизайнерское проектирование городской среды: Учебник / Шимко В.Т.– М.: “Архитектура-С”, 2006. – 384 с.

9. <http://d-cards.ru/shedevrv/luna-park34.html>

10. <http://www.stil-plus.ru/stilslovari/page/68.html>

Анотація

в статті розглядаються методологічні та типологічні аспекти формування рекреаційного середовища і аналізуються системно-структурні засади її типології. Виявляються відповідні ієрархічні рівні.

Ключові слова: рекреаційне середовище, типологія методологічні та типологічні аспекти, ієрархічні рівні.

Abstract

The article deals with methodological aspects of formation of recreational environment. In article analyzed the systematic and structural basis of its typology and identified relevant hierarchical levels.

Key words: recreation and the environment, methodological and typological aspects, the hierarchical levels.

УДК 711.433(477-25) «19»:725:7.03(045)

Авдєєва М. С. ,

к. арх., доцент, Національний авіаційний університет,

НАЦІОНАЛЬНІ ТРАДИЦІЇ В АРХІТЕКТУРІ МОДЕРНУ КИЄВА

Анотація: розглянуто специфіку застосування національних мотивів в архітектурі модерну Києва, виділено основні різновиди зображень на прикладах початку ХХ століття.

Ключові слова: історія архітектури, стиль «модерн», національні традиції, маскарони.

Постановка проблеми. Аналіз проблеми спрямований на виявлення національних мотивів у будівлях модерну різних об'єктів Києва, збереження існуючих будівель, їх фахову реставрацію та популяризацію національних традицій на зразках визначних споруд архітектурної спадщини.

В архітектурній науці України модерн поки є не достатньо вивченим напрямком, особливо це стосується Києва. Багато пам'яток не дійшли до сучасних часів, велику кількість перебудовано або вони втратили первинний

вигляд. Значних втрат понесли унікальні деталі будівель. Для поповнення знань сутності стилю, ролі в архітектурі України його слід постійно вивчати, аналізувати, систематизувати особливості використання унікальних прикрас будівель, які мали символічне значення.

Мета статті. Виявлення особливостей національних мотивів у будівлях модерну міста Києва для поглиблення розуміння специфіки модерну України, а також узагальнення і популяризації української спадщини.

Основна частина. Початок ХХ століття це оновлення ідей гуманізму і демократизму. За думкою Рейнера Бенема, англійського критика і теоретика архітектури [3], для архітектури новим моментом є 1900-ті – роки народження стилю під назвою «модерн»: модерн – в англійській та російській, «ар нуво» – французькій, бельгійській; «югендштіль» – в німецькій, скандинавській архітектурі; «сецесіон» – в австрійсько-угорській архітектурі; «ліберті» – в італійській архітектурі. У Бельгії, Франції, Англії, Голландії, Австрії, Німеччині, Росії, Україні почали розвиватися напрямки, які мали загальні риси. Це зміна форм минулого на декор нової форми. Мистецтво того часу відкидає все застаріле. Основною причиною появи стилю в світі був перехід від патріархального до індустріального суспільства. Розвиток промисловості відбувався також в Україні, що сприяло виникненню нових технологій і матеріалів (бетону, залізобетонних конструкцій, скла, металу), які почали масово використовуватись у будівництві.

За висновками теоретиків [1,4] архітектури «модерн» в Україні – художній стиль, який надав нового значення використанню стилістичних особливостей світової архітектури та увібрав національні риси. Аналіз історії модерну в Україні, який існував протягом сорока років (1903-1941рр.) за думкою видатного архітектора-теоретика В.Чепелика дозволив виявити загальну тенденцію, що «може бути визначена як прагнення до самобутності на ґрунті розвитку місцевих традицій й переосмислення їх згідно з вимогами того часу, творення нових форм, в яких поєднуються національні та інтернаціональні риси...»[1].

Формуванню стилю архітектурного модерну в Києві сприяла діяльність великих архітекторів – П.Альошина, Е.Брадмана, В.Безсмертного, О.Вербицького, Г.Гая, В.Городецького, Д.Дяченка, В.Кричевського, М.Круга, І.Ледоховського, В.Ніколаєва, В.Рикова та багатьох інших на початку сторіччя.

Відтік населення з сіл в Україні, зростання Києва створювало передумови для виникнення нових форм в архітектурі міста. Будівлі в стилі модерн концентрувалися переважно в центрі міста Києва, оскільки розкішні будівлі могли дозволити собі лише заможні люди.

Треба звернути увагу на те, що художньо-образні рішення громадського або житлового будинку були пов'язані з їх функціональним призначенням, бажанням замовника та архітектора виявити національну приналежність засобами архітектоніки, художньо-кольорової виразності, пластики фасадів, використання монументально-декоративного синтезу мистецтв. Ідея синтетичного, цілісного твору мистецтва втілювалася в гармонії архітектури, ритмічній узгодженості ліній та тонів, єдності деталей декору, як екстер'єрів, так і інтер'єрів будівель.

Потреба у нових традиціях та ідеях у столиці України приводить до розвитку національної романтичної архітектури та пошуку національної виразності. Характерні риси архітектурного стилю в Україні виявилися у вирішенні дахів (які були високої чотирихвильної форми іноді з заломами та нагадували абрис дахів хат), мансард і псевдо-мансард; використанні баштоподібних виступів на фасадах з завершенням у вигляді грушоподібних бань або маківок; застосуванні трапеційної форми фронтонів, що завжди підкреслювало приналежність будівлі до української архітектури. При цьому башти, портали, ганки, еркери, лоджії мали прямокутні, закруглені або гранчасті форми, що надзвичайно підсилювало архітектурну виразність.

Віконні та дверні отвори набули значення найбільш характерних ознак (шестикутні, у формі напів-кола, трицентрові арки,). Шестикутні вікна мали різноманітні рішення. Застосовувались також спарені вікна, що було новим в українській архітектурі. Колонні «аркади» замість арок використовували трапеції, колони були кручені.

Стіна в модерні Києва була пластично виражена та, як правило, оздоблювалася ліпним декором з гіпсу або цементу – у формі маскарон, геральдичних композицій, ваз, орнаментів з рослинних елементів. Київські зодчі, як і світові архітектори, використовували абстрактні та рослинні мотиви (закучерявлені квіти, болотні рослини, водорості), але пріоритет віддавався орнаментам з рослин, що характерні для України. Декор у київському модерні передбачав зображення місцевих рослин, дерев і квітів, таких як волошки, маки, соняхи, троянди, ромашки, латаття, грона горобини. Широко застосовувався у Києві орнамент із зображенням каштанового листа. Орнаментальні прикраси зосереджувались під вікнами, збільшення кількості орнаментів у горищній частині фасаду вказувало на народні традиції. В композиції стін фасадів переважали простінки, які були оздоблені кольоровими майоліками. Декор у вигляді геометризovanого орнаменту з глазурованої плитки на фоні цегляних стін надавав будинкам композиційного пожвавлення. Стає модним цементне тинькування фасадів.

Треба відзначити те, що київські архітектори втілювали любов до природи

Рис. 1. Київ, вул. Лютеранська, 23. Фрагменти будівлі («Будинок невіщної вдови» або «Будинок вдови, що плаче»), 1907 р. за проектом Едуарда Брадмана

через численні зображення рослин, птахів і тварин. Зодчі надавали особливого значення символічним загадкам у вигляді чарівних жіночих, чоловічих міфічних скульптурних головок – маскаронам (скульптурні прикраси у формі голови людини чи тварини). Треба підкреслити те, що жіночі маскарони використовувались частіше для опорядження житлових будинків, а чоловічі – для громадських споруд. З’являються маскарони, які виявляють бажання власників, їх портрети, або відображають функціональне призначення будинку, наприклад, на театрі – театральні маски, на військовому закладі – обличчя військових богів або воїнів, на житлових будинках – зображення людини чи тварини.

Можна навести багато прикладів будівель Києва, які яскраво демонструють відродження духовності українського народу, яке почалося з ХХ століття [2]. До найцікавіших прикладів в місті Києві, які мають чисто національні загадкові посили у майбутнє, можна віднести деякі з них. Так на вулиці Лютеранській, 23 розташована цікава пам’ятка архітектури – «Будинок невіщної вдови» (рис. 1). Особливістю фасаду є декор центрального фронтона з боку Лютеранської вулиці у вигляді жіночого обличчя. Коли іде дощ, краплі стікають та нагадують сльози. Ще одна цікава «київська» деталь – лик жінки прикрашається каштановим листом, який розташований в одній точці на лобі (рис. 1). Архітектор О.Сидорова вказує на цю точку як на «місце» третього ока, що наділяє властивістю передбачення майбутнього. Садиба була збудована у 1907 році за проектом Е. Брадмана для купця С. Аршавського. В останні роки будівля слугувала резиденцією президента.

Приваблює увагу декор будівлі на Ярославому Валу, 14 (архітектор М.Яскевич), який насичений барельєфами, зокрема великою кількістю маскарон (рис. 2). Вхід в будівлю прикрашає маскарона – голова красивої

дівчини. Вона завершує барельєф у вигляді вінка, що обрамляє вікно над входом. На фасаді сходової клітини на шостому поверсі знову з'являється маска красуні. Каріатиди зустрічають тих, хто хоче потрапити у будинок. Між вікнами, що розміщені в еркерах, розташовані маскарони у вигляді голів тигра з відкритою пащею.

Рис. 2. Київ, вул. Ярославів вал, 14-а. Прибутковий будинок Леоніда Родзянко, 1908 р., за проектом арх. М.Яскевича

Прибутковий будинок по вулиці Лютеранській, 6 приваблює розмаїттям архітектурних деталей (архітектор Мартін Круг) (рис. 3). Атланти несуть пілони, на деяких з них сидять кажани, які формують капітелі коринфського ордеру. Звідси назва будівлі – «Будинок кажана». Серед ліпнини, що зустрічається на фасаді будинку є маскарон у вигляді жіночого обличчя з крилами з короною на голові, що притаманно міфології про жінку-птаха.

Рис. 3. Київ, вул. Лютеранська, 6-8. Фрагменти будинків («Будинок кажана»), 1905 р. за проектом арх. М.Круга

«Будинок зі зміями та каштанами» споруджено у 1911–1912 роках як прибутковий на замовлення власниці ділянки С. Чоколової, на вул.Великій

Житомирській, 32. Автором проекту є архітектор Ігнатій Ледоховський. Пам'ятка отримала від городян назву «Будинок зі зміями та каштанами» або просто «Будинок зі зміями» за скульптурні композиції з плазунами, що підтримують балкон на фасаді та орнаменти із листя каштанів на ліпнині.

«Будинок з котами» був збудований на вулиці Гоголівській у 1909 році інженером Володимиром Безсмертним. Будівля відрізняється багатим та незвичним декором фасаду. Тут містяться зображення численних химер та чоловічих маскаронів. Вхід до будинку прикрашають фігури сов, а напівкругле вікно на першому поверсі – барельєфи котів, від яких і походить поширена назва будинку – «Будинок з котами». Вважалося, що сови є символом мудрості, а коти охороняють затишок і добробут будинку від злих намірів чорта, фігура якого увінчує архітектурну композицію будинку.

Таких прикладів у Києві можна навести ще багато тому, що у міста багата історія.

Висновки. Київський модерн є неповторним архітектурним стилем, який притаманний саме цьому регіону. Усі елементи фасадів будівель і споруд Києва їх форма та змістовність мають символічне послання, яке буде постійно викликати зацікавленість нащадків. Київський модерн є неповторним архітектурним стилем, де національні традиції виявились у наступному:

- прагнення українських зодчих до національних традицій народної архітектури почалося ще за часи українського бароко та набуло величезного значення на початку ХХ століття;

- образ громадського або житлового будинку, його оздоблення ввібрало в себе все найкраще із об'ємної композиції хат – це своєрідність форм дахів, віконних та дверних отворів, стіни, яка пластично виражена;

- декор деталей передбачав зображення місцевих рослин, дерев і квітів, таких як маки, соняхи, троянди, ромашки, грона горобини, особливо у Києві орнамент із зображенням каштанового листя;

- майже кожному будинку надавались символічні назви, характерним національним проявом є те, що символічні назви будинків відображають їх народну романтичність: «Будинок невісної вдови», «Будинок кажана», «Будинок з котами», «Будинок зі зміями та каштанами», «Будинок з химерами», «Шоколадний будинок» та багато інших;

- бажання достовірності відтворення окремих деталей історичного та національного стилів зумовило виникнення нового типу митця синтезу, що поєднував в одній особі архітектора, графіка, живописця, дизайнера.

Модерн в Україні, не лише ввібрав в себе здобутки попередніх стилів, а сильно вплинув на формування майбутніх. Відродження духовності

українського народу, яке почалося з ХХ століття має продовжуватись і сьогодні.

Список використаних джерел

1.Чепелик В.В. Український архітектурний модерн / Упорядник З.В. Мойсеєнко-Чепелик. – К.: КНУБА, 2000. – 378с.; іл. (Київський національний університет будівництва і архітектури).

2.Модерн на вулицях Києва : збірник есе / відп.ред. М.С.Авдєєва.- К.: НАУ, 2016. – 52.с.

3.Бенем Рейнер Взгляд на современную архитектуру: Эпоха мастеров. / Под ред. Е.В. Асса: Пер. с англ. – М.: Стройиздат, 1980. – 172 с.

4.Ясиевич В.Е. Архитектура Украины на рубеже XIX – XX веков. – К.: Будивэльнык, 1988. 184 с.

Аннотация

Рассмотрена специфика использования национальных мотивов в архитектуре модерна Киева, выделены основные разновидности изображений. на примерах ХХ столетия.

Ключевые слова: история архитектуры, стиль «модерн», национальные традиции, маскарона.

Annotation

Specifics of use of national motives in architecture of a modern style of Kiev are considered, the main kinds of images are allocated on examples of XX century.

Keywords: history of architecture, modern style, style, national traditions, maskarona.

УДК 726+712

Бачинська О. В.

КНУБА, старший викладач

каф. інформаційних технологій в архітектурі

ВЗАЄМОДІЯ ХРАМУ І ЛАНДШАФТУ НА ТЕРИТОРІЇ КИЄВА

Анотація: у статті розглядається взаємодія сакральних споруд і рельєфу на території Києва.

Ключові слова: Київ, храм, рельєф, взаємодія, композиція.

Київ з давніх часів був містом храмів. Київські сакральні споруди виглядали по-різному, в залежності від розташування на рельєфі. Ландшафт